
Organizacje międzynarodowe

Pojęcie organizacji międzynarodowej

Organizacja międzynarodowa to pewna zinstytucjonalizowana (tzn. posiadająca stałe organy) forma międzynarodowej wielostronnej współpracy państw lub osób fizycznych bądź prawnych pochodzących z różnych krajów, która została powołana dla realizacji celów określonych w jej statucie.

Założków pierwszych organizacji międzynarodowych badacze doszukują się w formach współpracy między greckimi poleis, jakimi były amfiklionie (związki o charakterze polityczno-religijnym, których celem była ochrona miejsc kultu) i symmachie (systemy sojuszy). Jednak pierwsze nowożytne organizacje międzynarodowe zaczęły powstawać w połowie XIX wieku w wyniku rozwoju kontaktów i współpracy międzynarodowej. W zakres ich kompetencji wchodziły takie zagadnienia, jak m.in. regulacje dotyczące poczty czy telegrafu, ujednoczenie miar i wag, publikacja taryf celnych. Pierwszymi organizacjami tego typu były Międzynarodowy Związek Telegraficzny (utworzony w 1856 r.), Powszechny Związek Poczty (1874 r.) czy Międzynarodowe Biuro Miar i Wag (1875 r.).

Po II wojnie światowej dał się zauważyć wyraźny wzrost liczby organizacji międzynarodowych, zarówno powszechnych, jak i regionalnych. Ta instytucjonalizacja życia międzynarodowego ma związek przede wszystkim z postępującym wzrostem współzależności między jego uczestnikami i potrzebą ujęcia wzajemnych stosunków w pewne formalne ramy. Obecnie organizacje międzynarodowe, zwłaszcza te o charakterze międzyrządowym, są drugimi po państwach najważniejszymi uczestnikami stosunków międzynarodowych.

Organizacje międzyrządowe i pozarządowe

Najbardziej podstawowym kryterium podziału organizacji jest charakter ich uczestników, który pozwala na rozróżnienie dwóch typów organizacji: międzyrządowych (ang. Governmental Organisation, GO) i pozarządowych (ang. Non-Governmental Organisation, NGO).

Członkami organizacji międzyrządowych są państwa (co najmniej trzy). Nazwa tego typu organizacji wywodzi się z faktu, że w tego typu formach współpracy państwa reprezentowane są przez rządy lub ich przedstawicieli. Podstawą funkcjonowania organizacji międzyrządowych są najczęściej wielostronne umowy międzynarodowe, mające charakter statutu, które określają cele i zadania organizacji oraz powołują organy o określonych kompetencjach, dla ich realizacji. Należy jednak wspomnieć o tym, że istnieją organizacje, które powstały w sposób funkcjonalny, tzn. nie na podstawie umowy międzynarodowej - wykształciły się w toku współpracy między państwami. Do tej grupy podmiotów należy np. Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE), która powstała w 1995 roku w wyniku przekształcenia się Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE) w organizację międzynarodową.

Organizacje międzyrządowe cechuje pewna specyficzna struktura instytucjonalna. Każda z nich ma bowiem co najmniej jeden organ, będący zebraniem przedstawicieli wszystkich państw członkowskich (np. Zgromadzenie Ogólne ONZ, Konferencja Ogólna Międzynarodowej Organizacji Pracy, Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy), który zbiera się stosunkowo rzadko (najczęściej raz w roku). Oprócz tego funkcjonuje jeszcze organ o charakterze rady lub komitetu, który obraduje częściej (kilka razy w roku). W organizacjach zrzeszających większą liczbę członków organ ten składa się z ograniczonej liczby przedstawicieli państw członkowskich (np. Rada Bezpieczeństwa ONZ); w mniej licznych organizacjach reprezentowane są wszystkie państwa członkowskie (np. Komitet Ministrów Rady Europy). Ponadto istnieją organy o charakterze administracyjnym, złożone z funkcjonariuszy międzynarodowych, których zadaniem jest obsługa prac organizacji (np. Sekretariat ONZ).

Organizacje międzyrządowe mają podmiotowość prawnomiędzynarodową, tzn. mogą posiadać i bezpośrednio zaciągać prawa i obowiązki w prawie międzynarodowym. Wyraża się to przede wszystkim w możliwości zawierania umów międzynarodowych, utrzymywaniu stosunków dyplomatycznych czy uczestnictwie w konferencjach międzynarodowych.

Organizacje międzyrządowe pełnią w stosunkach międzynarodowych funkcje o charakterze:

- regulacyjnym stanowienie norm prawnych, moralnych, politycznych;
- kontrolnym kontrola zgodności działań państw członkowskich z ustalonymi normami;
- operacyjnym świadczenie usług państwom członkowskim lub innym podmiotom (np. prowadzenie badań, przygotowywanie raportów).

Organizacje pozarządowe mają nieco odmienny charakter. Podstawową różnicę stanowi fakt, że członkami tego typu instytucji są osoby fizyczne lub prawne pochodzące z różnych krajów. Ponadto działalność tego typu struktur regulowana jest nie przez prawo międzynarodowe, a przez prawo państwa, w którym taka organizacja została zarejestrowana. Należy też podkreślić, że organizacje pozarządowe nie mają podmiotowości prawnomiędzynarodowej.

Wśród organizacji pozarządowych liczną grupę stanowią organizacje o celach pacyfistycznych i humanitarnych (np. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża, Amnesty International). Wiele organizacji realizuje też zadania o charakterze społeczno-kulturalnym (np. Międzynarodowy Związek Studentów). Organizacje pozarządowe odgrywają coraz większą rolę w stosunkach międzynarodowych, głównie poprzez kształtowanie opinii publicznej. Niektóre z nich stanowią potężną grupę nacisku na rządy poszczególnych państw, torując drogę nowym ideom i koncepcjom. Wpływają one na rozwój ustawodawstwa wewnątrz krajowego i prawa międzynarodowego (głównie w zakresie praw człowieka), działają na rzecz współpracy naukowej, kulturalnej oraz pokoju.

Organizacje uniwersalne i regionalne

Ważne miejsce w typologii organizacji międzynarodowych zajmuje kryterium geograficzne, które pozwala na wyróżnienie dwóch typów organizacji: uniwersalnych i regionalnych.

Międzynarodowe organizacje o charakterze uniwersalnym obejmują terytorialnym zasięgiem swego działania państwa z różnych regionów świata. Najlepszym przykładem tego typu organizacji jest ONZ, która zrzesza niemal wszystkie państwa z całego świata.

Zasięg działania organizacji o charakterze terytorialnym ogranicza się do wybranego regionu. Przykładem tego typu organizacji jest Unia Afrykańska, działająca na kontynencie afrykańskim, Organizacja Państw Amerykańskich w Ameryce Łacińskiej czy Rada Europy. Organizacje o kompetencjach ogólnych i wyspecjalizowane

Podziału organizacji międzynarodowych dokonywać można również ze względu na charakter ich kompetencji.

Organizacje o kompetencjach ogólnych (wszechstronnych) zajmują się różnymi sferami życia międzynarodowego. Stanowią one stosunkowo nieliczną grupę organizacji międzynarodowych. Tego typu instytucjami jest bez wątpienia ONZ, Unia Afrykańska czy Liga Państw Arabskich. Z pewnymi zastrzeżeniami można do nich zaliczyć także Radę Europy (z zakresu kompetencji której wyłączone kwestie związane z bezpieczeństwem) oraz Unię Europejską (z zakresu jej kompetencji wyłączone kwestie, w których wyłączne kompetencje mają państwa członkowskie).

Organizacje wyspecjalizowane (funkcjonalne) w przeciwieństwie do organizacji o ogólnym zakresie kompetencji, pełnią swoje funkcje w określonym obszarze życia społecznego i międzynarodowego. Ze względu na dziedziny, jakimi się zajmują, można w tej grupie wyróżnić:

- organizacje gospodarcze, np. Światowa Organizacja Handlu (WTO);
- organizacje polityczno-wojskowe, np. NATO;
- organizacje o charakterze socjalnym, np. Międzynarodowa Organizacja Pracy;
- organizacje działające w sferze kultury, np. UNESCO;
- organizacje techniczne, np. Organizacja Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego.